

Колодяжненського літературно-меморіального музею Лесі Українки. 16-17 червня 1994 р. - Луцьк: Ініціал, 1998. - С 7-8. 11. П'ясецький В. Видавнича діяльність Волинського відділення Польського товариства краєзнавчого в 1927-1939 роках / В. П'ясецький // Минуле і сучасне Волині. Краєзнавство: історія, здобутки та перспективи. Теси доповідей та повідомлень II регіональної «Велика Волинь» та VI обласної історико-краєзнавчих конференцій, 8-10 жовтня 1992 р. - Луцьк : [б.н.в.], 2002. 12. Петровський О. Пам'яткоохоронна справа у міжвоєнній Польщі як внутрішньополітичний чинник / О. Петровський // Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету ім. В. Гнатюка. Серія: Історія. - Тернопіль: [б. в.], 2003. - Вип. 3. - С. 295-299. 13. Hoffman J. Przewodnik po Wolyniu. / J. Hoffman. - Warszawa: Związek polshkih towarzystw turystycznych, 1938. - 67 s. 14. Kowalczyk I. Powołanie i działalność Towarzystwa Opieki nad zabytkami Przeszłości z perspektywy siedemdziesięciu lat /1. Kowalczyk // Ochrona zabytków. 1978. - № 2. - S. 99-103. 15. Morwic Z. Towarzystwo Opieki nad zabytkami przeszłości Wolynia / Z. Morwic // Głos Wolyński. - 1921. - № 9. - S. 10. 16. Statut Wolyńskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Lucku. - Luck : druk Państwowy, 1935. 9 s. 17. Sulimirski T. Sprawozdanie z badań wykopaliskowych w Małopolsce Wschodniej i na Wolyniu / T. Sulimirski // Sprawozdanie z czynności i posiedzeii PAU. - 1937. - № 8. - S. 226-227. 18. Traktat pokoju między Polska[^] z Rosie i Ukraine. - Warszawa-Lwów: Drukarnia w Gywńskiego w Warszawie, 1921. -95 s. 19. Wiadomości turystyczne: Województwo Woryńskie. - 1932. - Nr. 1. - rok. II. - Styczeń - 25 s. 20. Wołoszynowski J. Województwo Wotynskie w świetle liczb i faktów / J. Wołoszynowski. - Luck: [b.n.w.], 1929. - 249 s. 21. Woryńskie Towarzystwo Krajoznawcze i Opieki nad Zabytkami Przeszłości w Lucku// Ziemia. - 1928. - № 12. - S. 187.

**Віктор Косаківський (Вінниця),
Віталій Рудь (Київ)**

ЗАЄЦЬ ІВАН ІВАНОВИЧ -ДОСЛІДНИК АРХЕОЛОГІЧНИХ ПАМ'ЯТОК ВІННИЧЧИНИ

У статті йдеться про науковий внесок І. І. Зайця в дослідження археологічних пам'яток Вінниччини

Ключові слова: археологічні пам'ятки, Вінниччина, Іван Заєць, трипільська культура, Вінницький обласний краєзнавчий музей

The article deals with the scientific contribution to the investigation of archaeological sites of Vinnytsia region made by Ivan Zaiets

Keywords: archaeological sites, Vinnytsia, Ivan Zaiets, trypillian culture, Vinnytsia Regional Museum

Про Івана Івановича Зайця (1922-2007) написано вже багато статей. Але не дивлячись на це, кожен раз повертаючись до життєвого і наукового досвіду цієї неординарної особистості, хочеться ще раз згадати добрими словами цю людину, яка пройшла довгою життєвою дорогою від військового контррозвідника до науковця - дослідника трипільської культури. Іван Іванович Заєць - людина дійсно легендарної долі: спочатку - військовий-контррозвідник, керівник служби безпеки космодрому «Байконур», пізніше - директор Вінницького обласного краєзнавчого музею (далі - ВОКМ) і, нарешті, - кандидат історичних наук в галузі археології, професор Вінницького державного педагогічного університету ім. М. Коцюбинського [1].

Спеціальною темою наукового дослідження для І. І. Зайця археологія Вінниччини стала тоді, коли він став директором ВОКМ і постало питання створення нової експозиції музею, а археологічних матеріалів у фондовій колекції було обмаль. Таким чином, археологія дуже швидко стала головним об'єктом його наукових інтересів. Він опрацював всю наявну на той час археологічну літературу і встановив, що на Вінниччині налічується 246 різночасових археологічних пам'яток, більшість з яких були мало дослідженими. Якщо розкопки і проводились, то не місцевими, а археологами з Києва, Ленінграда та інших міст. Внаслідок цього археологічні знахідки з Вінниччини були перевезені до музейних фондів інших міст, а до Вінницького музею нічого так і не потрапило [2, с 179].

Появі у І. І. Зайця зацікавлення археологією сприяла зустріч і співпраця з відомими археологами: І. Т. Черняковим, Т. С Пассек та К. К. Черниш [3, с 55].

З 1965 р. І. Т. Черняков очолював Одеський археологічний музей та брав активну участь в археологічних експедиціях Т. С Пассек. Саме тут Івану Івановичу і вдалося вперше побувати на справжніх археологічних дослідженнях. Іван Тихонович Черняков згадував про «перші кроки в науку» І. І. Зайця як археолога: *«Я попросив її (Т. С Пассек - авт.) прийняти до складу експедиції і І. І. Зайця. На археологічному «розкопі» він стояв «на лопаті», як справжній землекоп і намагався проникнути в усі таємниці нової для нього професії. Добрий, толерантний характер вже немолодого початківця усім учасникам експедиції прийшовся до душі... Найчастіше він розмовляв з К. К. Черниш, яка тоді була першою заступницею начальника експедиції Т. С Пассек. Хрещення нового археолога відбулось, хоча знайшлись і критики.*

К. К. Черниш не тільки навчила І. І. Зайця «премудростям археології», але й порекомендувала почати самостійно розкопувати поселення трипільської культури на Вінниччині. Іван Іванович сміливо взявся за цю справу» [4, с 45-46].

У 1968 р. він організував археологічні розвідки. У складі експедиції працювали: Б. С. Жураківський, Б. І. Лобай, В. Мурований. Були обстежені відомі та виявлені нові археологічні пам'ятки у Вінницькому, Гайсинському, Липовецькому, Іллінецькому, Могилів-Подільському, Бершадському, Крижопільському, Тиврівському та інших районах. Особливу увагу учасники експедиції звернули на трипільські поселення Тростянець та Кліщів у Тиврівському районі [2, с 182-183].

Розпочаті у наступному, 1969 р., розкопки трипільського поселення Кліщів тривали до 1980 р., дали унікальний матеріал для реконструкції різних сторін побуту і господарської діяльності його мешканців [5, с 4].

В червні 1972 р. у Вінниці було проведено Першу Вінницьку історико-краєзнавчу конференцію. Учасники секції археології (Ф. П. Шевченко, В. М. Даниленко, І. Г. Шовкопляс, В. Г. Збеневич, С. С. Березанська, І. С. Винокур, Б. О. Тимошук та ін.) оглянули трипільське поселення Кліщів і вирішили підняти питання про проведення ґрунтовних наукових досліджень цього пам'ятника з метою створення на його основі музейного археологічного комплексу. Уже через тиждень після конференції, на ім'я першого секретаря Вінницького обкому компартії М. Таратути та голови виконкому Вінницької обласної ради трудящих, надійшов лист за підписами Ф. П. Шевченка, директора Інституту археології та В. М. Даниленка, доктора історичних наук, з проханням про підтримку клопотання Інституту археології перед директивними органами і Президією АН УРСР про створення у Вінниці Українського Державного академічного музею первісного землеробства, в якому буде створена широка експозиція численних матеріалів буго-дністровської та трипільської землеробських культур. У листі також зазначалось, що також слід продовжити і прискорити розпочаті Вінницьким краєзнавчим музеєм роботи на поселенні IV тис. до н. є. Кліщів, щоб перетворити його на трипільський меморіал, перший в Україні.

Поселення Кліщів у 1974 р. відвідав С. М. Бібіков - член-кореспондент АН УРСР [2, с 240-242]. Певний час І. І. Заєць з ним уже спілкувався, про що свідчать листи збережені в архіві останнього [6, с 43-46]. Оглянувши три житла відкритих у розкопі С. М. Бібіков запропонував терміново підготувати ґрунтовну наукову статтю до

журналу «Советская археология». Добре ілюстрований матеріал опубліковано там у 1974 р. [2, с 246-247].

Результати археологічних досліджень вилились у кандидатську дисертацію «Древние земледельцы среднего течения Южного Буга во 2-й половине IV тыс. до н. э. (по материалам трипольского поселения Клищев Тывровского района Винницкой области)». Робота була захищена у 1975 р. в Інституті археології АН СРСР у Москві. Вчену раду інституту очолював академік Б. О. Рибаків [7].

З того часу Іван Іванович присвятив своє життя вивченню Трипілля та інших пам'яток археології Поділля. В процесі дослідження старожитностей Побужжя та Подністров'я він підтримував дружні стосунки з відомими вченими Києва, Москви, Кишинєва та інших міст: Б. О. Рибаківим, В. М. Даниленком, С. М. Бібіковим, В. Г. Збенівичем, В. І. Маркевичем, М. Л. Макаревичем, К. К. Черниш, М. М. Шмаглієм, М. Ю. Відейком, Н. М. Виноградовою, Н. М. Скакун, Б. С. Жураківським, О. Г. Корвін-Піотровським, Т. Г. Мовшею, В. А. Круцом, О. В. Цвек, І. Т. Черняковим, І. І. Винокуром, О. Г. Шапошниковою, С. М. Рижовим, В. О. Шумовою, К. В. Шишкіним, В. Ф. Петрунем, Н. В. Риндіною, В. М. Коноплею, Е. В. Сайко та багатьма іншими [8, с 37; 1, с. 486-574].

Пізніше були проведені розкопки могильника ранньоскіфського часу біля с. Тютки та трипільських поселень - Тростянець, Цвіжин, Біликівці, Ладжин, Ворошилівка тощо.

Археологічна колекція ВОКМ нараховує понад 7 тис. одиниць зберігання. З них 3826 предмети трипільської культури. Більша частина це матеріали розкопок і розвідок І. І. Зайця: 173 предмети з поселення Тростянець, 94 з Ладжина, 55 з Уланівки, 12 з Борисівки, 1217 з Кліщева, 4 з Михайлівки, 161 з Біликівців, 27 з Цвіжина, 1296 з Ворошилівки та 80 з Чечельника. Також у колекції є 42 предмети з Бохоників, 68 з Кароліни, 51 з Дзвоники, 74 з Жмеринки I, 47 з Ратуша, 185 з Малої Мочулки, 24 з Яструбни II, 16 з Гайсина тощо [1, с 337-338].

За надходженнями до фондів ВОКМ археологічних артефактів трипільської культури з розвідок і розкопок І. І. Зайця можемо шостежити інтенсивність досліджень вченого:

Місце знахідок	Кількість музейних предметів	Рік проведення розкопок	Рік надходження до музею	Загальна кількість
с. Кліщів Тиврівського р-ну	274	1969-1974	1972-1974	274
с. Ворошилівка	51	1975, 1977	1975, 1977	51

Тиврівського р-ну				
Знайдено під час розвідок	5			5
с. Кліщів Тиврівського р-ну	24	1970	1976	24
с. Тростянець Тиврівського р-ну	24	1975, 1976	1976	24
с. Кліщів Тиврівського р-ну	9	1977	1977	9
с. Кліщів, с. Селище, с. Ворошилівка Тиврівського р-ну	13 12 3	1969, 1970	1977	28
с. Сандраки Хмельницького р-ну	11		1977	11
с. Вишківці Немирівського р-ну	2		1977	2
с. Кліщів Тиврівського р-ну	2			2
м.Немирів Немирівського р-ну	3			3
с. Покутино Шаргородського р-ну	1	1972	1976	1
с. Мала Мочулка Теплицького р-ну	185		1977	185
с. Дзвониха Тиврівського р-ну, Жмеринка I Жмеринського р-ну, Вінниця, с. Тростянець Тиврівського р-ну	28 74 6 128			236
с. Яструбна Могилів- Подільського р-ну, с. Мізяківські Хутори Вінницького р-ну, с. Ратуш Ямпільського р-ну, с. Уланівка Іллінецького р-ну	24 42 47 46		1977	159
с. Цвіжин, с. Прибузьке,	14 4		1974-1978	203

с. Бохоники Вінницького р-ну,	79			
с. Борисівка,	12			
с. Уланівка Іллінецького р-ну,	9			
с. Кароліна Немирівського р-ну,	68			
с. Заозерне Тульчинського р-ну	8			
с. Кліщів Тиврівського р-ну	327	1970, 1973, 1975	1976-1979	327
с. Біликівці Жмеринського р-ну,	185	1972	1976-1978	185
с. Кліщів Тиврівського р-ну	76 42 15	1969 1972 1985	1994 1995 1985	76 42 15
смт Чечельник Чечельницького р-ну	119 4	1983 1991	1990 1998	119 4
с. Ворошилівка Тиврівського р-ну	35	1972, 1990	1995, 1998	35
с. Вільшанка Крижопільського р- ну	2	1995	1998	2
с. Ялтушків Барського р-ну	6	1983, 1985	1983, 1985	6
с. Носиківка Шаргородського р-ну	7	1985	1985	7
с.Кліщів Тиврівського р-ну	402	1980, 1985	1985	402
с. Ворошилівка Тиврівського р-ну	2	1985	1985	2
с. Садківці Шаргородського р-ну	6	1985	1985	6
с. Біликівці Жмеринського р-ну	5	1985	1985	5
Всього	2350			2350

Як бачимо із таблиці, у фондах ВОКМ зберігається 2350 археологічних предметів трипільської культури, які надішли з розкопок і розвідок І. І. Зайця [9, с. 376-378].

Матеріали здобуті під час польових досліджень, крім того, що вони поповнили археологічну колекцію ВОКМ, стали ще й основою для

численних наукових публікацій І. І. Зайця, загальна кількість яких сягає понад 150, серед них-5 монографій [1, с 579-586; 10, с. 304-310].

Аналізуючи наукові праці І. І. Зайця, ми чітко простежуємо ріст автора як науковця: від перших невеличких за об'ємом, але важливих за інформативністю розвідок - до змістовних наукових статей у фахових виданнях («Археологія», «Советская археология», «Studia praehistorika»), а від них - до спеціальних монографій: «Поселение трипольской культуры Клищев на Южном Буге» (1992), «Людина і природа Поділля. Від кам'яного до раннього залізного віку» (1999), «Трипільська культура на Поділлі» (2001) та «Витоки духовної культури українського народу» (2006) [3, с 55].

Багаторічне наукове життя стало можливим завдяки наполегливій щоденній праці Івана Івановича. Про це він докладно описав у своїй автобіографічній книзі спогадів «Далеке і близьке: світлини пам'яті» (2004) [2].

Серед наукової спадщини І. І. Зайця найперше місце займають публікації з археологічної тематики. Більшість з них присвячено вивченню трипільської культури, зокрема пам'яток Кліщів, Ворошилівка, Цвіжин, Тростянець, Біликівці тощо. Багатолітнє вивчення трипільських старожитностей Поділля дало можливість Івану Івановичу зробити певні узагальнення щодо їх ролі та місця в загальній історії трипільської культури.

Підсумок своєї понад 40-річної наукової діяльності І. І. Заєць зробив у монографії «Витоки духовної культури українського народу», яку він завершив на 84-му році життя.

СПИСОК НАУКОВИХ ПРАЦЬ З АРХЕОЛОГІЇ ІВАНА ІВАНОВИЧА ЗАЙЦЯ

1970

1. Пам'ятки трипільської культури на території Південного Побужжя (за матеріалами Вінницького краєзнавчого музею) // Матеріали третьої Подільської історико-краєзнавчої конференції. - Львів, 1970. - С. 105-106.

1972

2. Трипільське селище Кліщів // Археологічні дослідження на Україні в 1969 році. - К., 1972. - С 79-82 (співавтор П. І. Хавлюк).

3. Південно-Побузький пам'ятник Кліщів // XV наукова конференція Інституту археології, присвячена 50-річчю утворення Союзу Радянських Соціалістичних Республік. - Тези пленарних і секційних доповідей

(Результаты полевых археологических исследований 1970-1971 годов на территории Украины). - Одеса, 1972. - С 100-102.

1973

4. Раскопки трипольского поселения Клищев на Южном Буге // Археологические открытия 1972 года. - М., 1973. - С. 282.

5. Клищів - нове поселення трипільської культури на Південному Бугі // Археологія. - 1973. - № 10. - С 48-61.

1974

6. Раскопки Винницкого краеведческого музея // Археологические открытия 1973 г. - М., 1974. - С. 275-276 (соавторы Т. В. Малинковская, Б. И. Лобай).

7. Трипольское поселение Клищев на Южном Буге (VI-VII) // Советская археология. - 1974. - № 4. - С. 180-200.

1975

8. Керамический комплекс трипольского поселения Клищев // Новейшие открытия советских археологов - (тезисы докладов конференции). - К., 1975. - Ч. 1. - С. 76-77.

9. Место отдельных трипольских поселений среднего течения Южного Буга в относительной периодизации Триполья // 150 лет Одесскому археологическому музею АН УССР. - К., 1975. - С. 42-44.

10. Курганный комплекс раннескифского времени в с. Тютьки Винницкой области // Там же. - С. 82 (соавтор Ф. П. Шаламай).

11. Раскопки в Винницкой области // Археологические открытия 1974 года. - М., 1975. - С. 280 (соавторы Т. В. Малинковская, Б. И. Лобай, Ф. П. Шаламай).

12. Древние земледельцы среднего течения Южного Буга во второй половине IV тысячелетия до н. э. (по материалам трипольского поселения Клищев Тывровского района Винницкой области) / Автореф. дис... канд. ист. наук. - М., 1975. - 20 с.

1976

13. Экспедиция Винницкого краеведческого музея // Археологические открытия 1975 года. - М., 1976. - С. 325 (соавторы Т. В. Малинковская, Ф. П. Шаламай).

1977

14. Исследования Винницкого краеведческого музея // Археологические открытия 1976 года. - М., 1977. - С. 294-295 (соавторы Б. С. Жураковский, Б. И. Лобай).

1978

15. Трипольская культура (этапов VI - VII) на Южном Буге и Днестре // Археологические исследования в Украине в 1976-1977 гг.:

Тезисы докладов XVII конференции Института археологии АН УССР. – Ужгород, 1978. – С. 42-43.

1979

16. Исследование трипольского поселения в пос. Ладыжин Винницкой области // Археологические открытия 1978 года. – М., 1979. – С. 331.

17. Курганный комплекс раннескифского времени у с. Тютьки Винницкой области // Советская археология. - 1979. - № 1. – С. 256-260.

1980

18. Исследования памятников трипольской культуры на Южном Буге // Археологические открытия 1979 года. – М., 1980. – С. 272.

19. Ранньотрипільська пам'ятка Ладижин I на Південному Бугі (А - ВІ) // Тези доповідей V Подільської історико-краєзнавчої конференції. – Кам'янець-Подільський, 1980. – С. 112-113.

1981

20. Исследование трипольского поселения Клищев // Археологические открытия 1980 года. – М., 1981. – С. 247-248.

21. Трипольские жилища на Южном Буге // Studia praehistorika (Институт археологии Болгарской академии наук, Институт археологии Академии наук СССР). – София, 1981. – № 5-6. – С. 48-60.

1982

22. Первісне суспільство на території Вінницької області // Методичні поради для вчителів історії. - Вінниця, 1982. - С 3- 8.

1983

23. Работы Буго-Днестровской трипольской экспедиции // Археологические открытия 1981 года. - М., 1983. - С. 260.

1984

24. Исследования трипольского поселения Ворошиловка // Археологические открытия 1982 года. - М., 1984. - С. 259-260.

25. Вивчення трипільської культури в Надбужжі // Тези доповідей другої Вінницької обласної історико-краєзнавчої конференції присвяченої 40-річчю Перемоги радянського народу у Великій Вітчизняній війні 1941-1942 рр.-Вінниця, 1984. - С 3.

1985

26. Исследование трипольского поселения на Южном Буге // Археологические открытия 1983 года. - М., 1985. - С. 276-277.

27. Трипільське поселення Ворошилівка // Тези доповідей VI Подільської історико-краєзнавчої конференції. Секція археології. -Кам'янець-Подільський, 1985. - С 8-9.

28. Про деякі особливості трипільського житлобудівництва в Південному Надбужжі // Тези доповідей третьої Вінницької обласної історико-краєзнавчої конференції. - Вінниця, 1985. - С 45.

1986

29. Керамический комплекс Клищева // Краткие сообщения Института археологии АН СССР. - М, 1986. - С. 14-21 (соавтор Э. В. Сайко).

30. Особливості господарства в трипільському поселенні Кліщеві на Вінниччині // Тези доповідей четвертої Вінницької обласної історико-краєзнавчої конференції. - Вінниця, 1986. - С 45.

31. Раскопки трипольского поселения Ворошиловка // Археологические открытия 1984 года. - М., 1986. - С. 235.

32. Про деякі ідеологічні уявлення населення Південного Побужжя в період розквіту трипільської культури (середина IV тис. до н. є.) // Проблеми етнографії Поділля. - Кам'янець-Подільський, 1986. - С 152- 153.

1987

33. Локальний варіант трипільської культури в середній течії Південного Бугу // VII Подільська історико-краєзнавча конференція. - Кам'янець-Подільський, 1987. - С 11-12.

34. Особливості планування трипільського поселення Кліщів на Південному Бузі // Тези доповідей п'ятої Вінницької обласної історико-краєзнавчої конференції. - Вінниця, 1987. - С 60-70.

1988

35. Керамічний комплекс поселення Кліщів // Тези доповідей шостої Вінницької обласної історико-краєзнавчої конференції. - Вінниця, 1988. - С. 8.

36. Тваринницька направленість господарства трипільських племен на П. Бузі в другій половині IV тис. до н. є. // Проблеми економічної географії Поділля. - Кам'янець-Подільський, 1988. - С 179-180.

1989

37. Нові пам'ятки трипільської культури в Середньому Побужжі // Тези доповідей восьмої Вінницької обласної історико-краєзнавчої конференції. - Вінниця, 1989. - С. 9-10 (співавтор С. О. Гусев).

38. Трипольская культура Побужья в свете технологического изучения ее керамики // Проблеми історії та археології давнього населення Української РСР. Тези доповідей. - Одеса, 1989. - С 72-75 (співавтор Е. В. Сайко).

1990

39. Трипільське поселення Біликівці // Тези доповідей дев'ятої Вінницької обласної історико-краєзнавчої конференції. - Вінниця, 1990. - С 14-15 (співавтор Гусев С. О.).

40. Трипільська культура на П. Бузі кінця раннього - початку середнього етапів її розвитку // VIII Подільська історико-краєзнавча конференція. - Кам'янець-Подільський, 1990. - С 14. '

41. Интерьер жилищ трипольского поселения Клищев // Первый полевой семинар: Раннеземледельческие поселения-гиганты трипольской культуры на Украине. - Тальянки - Веселый Кут -Майданецкое, 1990. - С. 69-73.

42. Результаты исследования производственного инвентаря поселения Ворошиловка // Там же. - С. 105-108 (соавтор Скакун Н. Н.).

43. Трипольское поселение Клищев - уникальный памятник древних земледельцев и скотоводов на Южном Буге // Памятники истории и культуры Винницкой области. - Вып. 8. - К., 1990. - С. 93-103.

1991

44. Относительная хронология трипольских поселений среднего течения Южного Буга // Древнейшие общности земледельцев и скотоводов Северного Причерноморья (V тыс. до н. э. - V в. н. э.). - К.,

1991. - С. 29-30 (соавтор Гусев С. А.).

45. Археологічні дослідження на історичному факультеті Вінницького педагогічного інституту // V Всеукраїнська конференція з історичного краєзнавства. - Київ - Кам'янець-Подільський, 1991. - С. 378-379.

46. Ідеологічні уявлення трипільців поселення Кліщів // Тези доповідей десятої Вінницької обласної історико-краєзнавчої конференції. -Вінниця, 1991.- С 12-13.

47. Контакти трипільського населення Побужжя та Подніпров'я // Проблеми вивчення та охорони пам'яток археології Київщини. - К., 1991.-С 39-40.

48. Вивчення первісного суспільства на території Поділля // М. Хмельницькому 500. - Тези науково-теоретичної конференції. -Хмельницький, 1991.-С 111-112.

1992

49. Поселение трипольской культуры Клищев на Южном Буге. - К., 1992. - 175 с. (соавтор Рыжов С. Н.).

50. Модель трипільського житла з Південного Бугу // Археологія. - 1992. -№ 3. - С 130-132 (співавтор Гусев С. О.)

51. Добування сировини трипільськими племенами Середнього Побужжя // Тези доповідей одинадцятої Вінницької обласної історико-

краєзнавчої конференції. - Вінниця, 1992. - С 15. -
(співавтори Жураковський Б. С., Гусєв С.О.).

1993

52. Трипільське поселення Ворошилівка на Південному Бузі // Подільська старовина. - Вінниця, 1993. - С. 53-77 (співавтор Гусєв С. О.)

53. Охорона посівів та врожаю зернових землеробами Трипілья // Там само. - С. 78-84 (співавтор Жураковський Б. С.).

54. Північно-бузький варіант трипільської культури // Тези доповідей і повідомлень міжнародної наукової конференції «Трипільська культура України» (до 100-річчя відкриття). - Львів, 1993. - С 15-17.

55. Трипільське поселення Тростянець на Південному Бузі // Тези доповідей XII Вінницької обласної історико-краєзнавчої конференції. - Вінниця, 1993. - С 16-17.

56. Модель трипільського житла з Ворошилівки // Археологічні дослідження в Україні 1991 року. - Луцьк, 1993. - С 31-32 (співавтор Гусєв С. О.).

57. Трипільська культура в контексті праслов'янської історії // Культура Поділля: історія і сучасність. - Хмельницький, 1993. - С 80-81.

1994

58. Производственные комплексы на трипольских поселениях // Международная археологическая конференция. - Тирасполь, 1994. - С. 58-61.

59. Поселення трипільської культури на території м. Вінниці // Матеріали III історико-краєзнавчої конференції «Вінниця: минуле і сучасне», присвяченої 50-річчю визволення України від фашистських загарбників. - Вінниця, 1994. - С 10-12.

60. Нові дослідження трипільської культури на Поділлі // Тези доповідей тринадцятої Вінницької обласної історико-краєзнавчої конференції. - Вінниця, 1994. - С 9-10 (співавтор Шумова В. О.).

1995

61. Прадавнє трипільське населення на території Вінниччини // Тези доповідей звітної наукової конференції викладачів і студентів історичного факультету Вінницького педагогічного інституту за 1994 рік. - Вінниця, 1995. - С 50-51.

62. Виготовлення керамічного посуду на трипільському поселенні Кліщів // Тези доповідей чотирнадцятої Вінницької обласної історико-краєзнавчої конференції. - Вінниця, 1995. - С 9-10.

63. Духовна культура трипільського населення на Південному Бузі // Матеріали IX Подільської історико-краєзнавчої конференції. - Кам'янець-Подільський, 1995. - С 88-90.

1996

64. Характерні особливості трипільського житлобудівництва на Побужжі // Тези доповідей п'ятнадцятої Вінницької обласної історико-краєзнавчої конференції.-Вінниця, 1996. - С 10-11.

65. М. С. Грушевський про трипільську культуру // Україна на шляху до свободи і незалежності (До 130-річчя з дня нар'одження Михайла Грушевського). - Матеріали наукової конференції викладачів та студентів історичного факультету. - Вінниця, 1996. - С 41-43,

1997

66. Історичне значення вивчення трипільської культури на Південному Бузі // Тези доповідей шістнадцятої Вінницької обласної історико-краєзнавчої конференції. - Вінниця, 1997. - С 10-11.

67. Забезпечення водою трипільських поселень. Нові відкриття // Археологія. - 1997. - № 3. - С 135-139 (співавтор Жураковський Б. С).

68. Трипільська культура на Вінниччині // Тези доповідей і повідомлень сімнадцятої Вінницької обласної історико-краєзнавчої конференції. - Вінниця, 1997. - С 36-37.

1998

69. Своєрідність трипільського поселення Кліщів на Південному Бузі // Тези доповідей і повідомлені вісімнадцятої Вінницької обласної історико-краєзнавчої конференції. - Вінниця, 1998. - С. 22-23.

70. Трипільське мистецтво - важливе джерело вивчення ранньоземлеробської культури // Матеріали звітної конференції викладачів та студентів історичного факультету за 1997 рік. - Вінниця, 1998.-С 65-67.

71. Вплив заліщицького варіанта трипільської культури та її розвиток в Середньому Побужжі // Міжнародна конференція «Трипільське поселення Коцилівці-Обоз» (до 120-річчя відкриття). - Заліщики, 1998.-С 28-30.

72. Екологічні проблеми в економіці Кліщева // Там само. - С 45-47 (співавтор Жураковський Б. С).

1999

73. Традиції трипільського мистецтва // Тези доповідей і повідомлень дев'ятнадцятої Вінницької обласної історико-краєзнавчої конференції. - Вінниця, 1999. - С 24-25.

74. Трипільська культура як феномен зародження і становлення матеріальних і духовних традицій українського народу // Матеріали звітної наукової конференції викладачів і студентів історичного факультету за 1998 рік. - Вінниця, 1999. - С 44-45.

75. Дослідження пам'яток трипільської культури на Середньому Побужжі // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. - Вип. I. Серія: Історія: Збірник наукових праць / За заг. ред. проф. П. С. Григорчук. - Вінниця, 1999.-С. 5-9.

76. Людина і природа Поділля. Від кам'яного до раннього залізного віку. Навчальний посібник. - Вінниця, 1999. - 116 с (співавтор Жураковський Б. С).

2000

77. Виробнича діяльність ранньотрипільського населення Поділля // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. - Вип. II. Серія: Історія: Збірник наукових праць. / За заг. ред. проф. П. С. Григорчука. - Вінниця, 2000. -С. 17-25.

78. Проблеми соціального устрою трипільських племен Поділля // Матеріали X Подільської історико-краєзнавчої конференції. -Кам'янець-Подільський, 2000. - С 87-96.

79. Північно-Бузький варіант трипільської культури (кінець IV -початок III тис. до н. є.) // Давня і середньовічна історія України. -Кам'янець-Подільський, 2000. - С 48-56.

80. Особливості розвитку трипільської культури на Поділлі // Матеріали звітної наукової конференції викладачів і студентів історичного факультету за 2000 рік. - Вінниця, 2000. - С 34-37.

2001

81. Виховання дітей у трипільській час // Тези доповідей Міжнародної науково-практичної конференції «Трипільський світ і його сусіди». - Збараж, 2001. - С. 16-17.

82. Трипільська культура на Поділлі. - Вінниця, 2001. - 184 с

83. Хлібороби трипільської культури на Поділлі // Матеріали Всеукраїнської наукової конференції «Поділля в контексті української історії». - Вінниця, 2001. - С 44-45.

84. Особливості розвитку трипільської культури на Поділлі // Матеріали звітної наукової конференції викладачів і студентів історичного факультету за 2001 рік. - Вінниця, 2001. - С 34-37.

2002

85. Світоглядні процеси в епоху трипільської культури на Поділлі // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. - Вип. IV. Серія: Історія: Збірник наукових праць. / За заг. ред. проф. П. С. Григорчука. - Вінниця, 2002. - С. 18-19.

86. Пізній етап трипільської культури на Поділлі // Матеріали наукової конференції викладачів історичного факультету, присвяченої 90-річчю Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. - Вінниця, 2002. - С 49-52.

87. З глибини тисячоліть // Альманах «Вінницький альбом». - Вінниця, 2002. - Вип. III. - С 335-337.

2003

88. Бушанський природничо-археологічний та архітектурно-скульптурний комплекс // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. - Вип. V. Серія: Історія: Збірник наукових праць. / За заг. ред. проф. П. С. Григорчука. - Вінниця, 2003. - С. 7-Ю.

89. Зооморфна пластика та зооморфні зображення на посуді трипільських поселень Поділля // Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії. - Вінниця, 2003. - Вип. I. - С 35-36.

90. Практичне застосування металевих виробів на трипільських поселеннях // Трипільські поселення-гіганти. (До 110-річчя відкриття трипільської культури). Міжнародна конференція. - К., 2003. - С 51-52.

91. Дослідження трипільської культури на Поділлі // Трипільська цивілізація у спадщині України. Конференція, присвячена 110-річчю відкриття трипільської культури. Матеріали та тези доповідей конференції. - К., 2003. - С 281-287.

2004

92. Трипільський посуд // Ржищівський археодром - 2: Дослідження, конференції та експериментальні студії 2002-2004 років / гол. Редактор В. П. Коцур; укладач О. В. Трачук. - К., 2004. - С 94-112.

93. Соціальний устрій трипільських племен Поділля // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. - Вип. VII. Серія: Історія: Збірник наукових праць. / За заг. ред. проф. П. С. Григорчука. - Вінниця, 2004. - С. 92-97.

94. Духовна культура населення історичного Поділля в епоху Трипілья // Тези доповідей Міжнародної конференції "Древні землероби Європи". Нові відкриття. - Збараж, 2004.

95. Найважливіші наслідки дослідження трипільської культури на Поділлі // Матеріали XII Подільської історико-краєзнавчої конференції. - Кам'янець-Подільський, 2004. - С. 109-115.

96. Вінницький обласний краєзнавчий музей // Енциклопедія трипільської цивілізації. - К., 2004. - Т. 2. - С 100 - 101.

97. Кліщів // Там само. - С 222-224.

98. Тростянець // Там само. - С 551-552.

99. Успадкування світосприйняття трипільського населення ранніми слов'янами // Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії. - Вінниця, 2004. - Вип. 2. - С 5-6.

2005

100. Перший Всесвітній конгрес «Трипільська цивілізація» (5-11 жовтня 2004 року) // Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії. - Вінниця, 2005. - Вип. 3. - С 62-63.

101. Витоки духовної культури українського народу // Наукові праці Кам'янець-Подільського державного університету: історичні науки. - Кам'янець-Подільський, 2005. - Т. 14. - С 46-58.

2006

102. Витоки духовної культури українського народу (на матеріалах мезолітичної епохи) // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. - Вип. X. Серія: Історія: Збірник наукових праць. / За заг. ред. проф. П. С. Григорчука. - Вінниця, 2006. - С. 9-11.

103. Кам'яна Могила - визначна пам'ятка образотворчого мистецтва // Вісник Інституту історії, етнології і права. - Збірник наукових праць. - Вінниця, 2006. - Вип. IV. - С 43-47.

104. Витоки духовної культури українського народу. - К., 2006. - 328 с.

2007.

105. Поселення Кліщів на Південному Бузі - важливе історичне джерело епохи трипільської цивілізації на Україні. - (Рукопис. Вступ та план-проспект до монографії).

Рис. 1. Іван Іванович Засць. Фото 1960-х рр.

*Рис. 2. Засць І. І. під час розкопок трипільського поселення Кліців.
Фото 1970-х рр.*

Список використаних джерел: 1. Від військової контррозвідки до вивчення таємниць тисячоліть / Упорядник В. Г. Заєць. - Вінниця : НОВА КНИГА, 2010. - 712 с.: іл. 2. Заєць І. Далеке і близьке. Світлини пам'яті. Повість-спогад. / І. Заєць. - Вінниця : ПП «Видавництво «Тезис», 2004. - 480 с. 3. Косаківський В. А. Наукова спадщина професора Івана Івановича Зайця / В. А. Косаківський // Від військової контррозвідки до вивчення таємниць тисячоліть / Упорядник В. Г. Заєць. - Вінниця : НОВА КНИГА, 2010. - С 55-56. Черняков І. Т. Від військової контррозвідки до вивчення таємниць тисячоліть / І. Т. Черняков // Вінниччина: минуле та сьогодення. Краєзнавчі дослідження. Матеріали ХХІ Вінницької наукової історико-краєзнавчої конференції. 25-26 жовтня 2007 р. - Вінниця, 2007. - С. 45-47. 5. Заец И. И. Поселение трипольской культуры Клищев Южном Буге / И. И. Заец, С. Н. Рыжов. - К., 1992. - 177 с. 6. Косаківський В. А. Бібіков С. М. та Заєць І. І. - наукові та дружні взаємини через призму епістолярної спадщини / В. А. Косаківський // С. Н. Бибикив и первобытная археология. - СПб, 2009. - С. 43-46. 7. Заец И. И. Древние земледельцы среднего течения Южного Буга во 2-й половине IV тыс. до н. э. (по материалам трипольского поселения Клищев Тывровского района Винницкой области) / Автореф. дис... канд. ист. Наук / И. И. Заец. - М., 1975. - 20 с. 8. Заєць В. Г. «Відкрий і реалізуй себе» (девиз Івана Івановича Зайця) / В. Г. Заєць // Від військової контррозвідки до вивчення таємниць тисячоліть / Упорядник В. Г. Заєць. - Вінниця : НОВА КНИГА, 2010. - С. 11-48. 9. Висоцька К. І. Нас поєднав музей / К. І. Висоцька // Від військової контррозвідки до вивчення таємниць тисячоліть / Упорядник В. Г. Заєць. - Вінниця : НОВА КНИГА, 2010. - С. 375-378. 10. Косаківський В. А. І. І. Заєць - дослідник трипільської культури на Поділлі / В. А. Косаківський, В. С. Рудь // Матеріали ХХІІІ Всеукраїнської наукової історико-краєзнавчої конференції «Освіта на Поділлі: минуле та сьогодення». (До 100-річчя заснування Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського). - Вінниця, 2011. - С 301-310.

Степан Костюк (Тернопіль)

**АРХЕОЛОГ ІГОР ГЕРЕТА:
ПРОПАМ'ЯТНІ ВИДАННЯ ОСТАННІХ РОКІВ**

Вперше в науковий обіг вводиться перелік праць відомого археолога Ігора Герети та видань про нього: посмертних

Ключові слова: археолог, культуролог, репродукції, екслібрис, альбомне видання